

بررسی چالش‌های توسعه علوم انسانی و میان‌رشته‌های آن در ایران: (مطالعه موردی رشته‌ای علوم تربیتی ۳) با میان‌رشته‌های آموزش و پرورش پیش‌دبستانی، دبستانی و تطبیقی

سیدرضا بلاغت^۱

عضو هیأت علمی دانشگاه سیستان و بلوچستان

تاریخ دریافت: ۹۰/۵/۱۵

تاریخ پذیرش: ۹۰/۱۰/۳

چکیده

سوال اصلی پژوهش زمینه‌یابی حاضر عبارت است از این که: «چالش‌های توسعه رشته علوم تربیتی ۳ و میان‌رشته‌های آن به عنوان یکی از علوم انسانی در کشور ما کدامند؟» این چالش‌ها در سه زمینه اقتصادی، فرهنگی - اجتماعی، و آموزشی مورد مطالعه قرار گرفته‌اند. جامعه آماری این پژوهش عبارت است از کلیه دانشجویانی که در این رشته مشغول به تحصیل بوده‌اند. نمونه از جامعه مذکور و از طریق نمونه‌گیری در دسترس انتخاب شده‌اند. ابزار اندازه‌گیری نیز پرسشنامه‌ی محقق ساخته در مقیاس لیکرت بوده است. برای پاسخگویی به سوال‌های تحقیق، تجزیه و تحلیل داده‌های بدست آمده نیز از روش‌های آماری توصیفی و استنباطی استفاده شده است. نتایج نشان می‌دهند که چالش‌های اقتصادی، فرهنگی - اجتماعی و آموزشی موانعی در توسعه رشته‌ی علوم تربیتی ۳ با میان‌رشته‌های آموزش و پرورش پیش‌دبستانی، دبستانی و تطبیقی) به عنوان یکی از علوم انسانی می‌باشند. برخی از این چالش‌ها عبارتند از: فرصت‌های محدود اشتغال بخش‌های دولتی و خصوصی برای فارغ‌التحصیلان؛ بومی نبودن؛ آشنایی کم مسولان فرهنگی با رشته؛ بروکراسی اداری؛ مناسب نبودن برنامه‌های درسی مصوب با رشته؛ کمبود استاد و پژوهشگر؛ شناخته نشدن رشته در مجامع علمی؛ کمبود شرایط پژوهش؛ کمبود سمینار، کنفرانس و جلسات.

واژه‌های کلیدی: چالش‌های توسعه، علوم انسانی، رشته علوم تربیتی ۳، میان‌رشته‌های آموزش و پرورش پیش‌دبستانی، دبستانی و تطبیقی.

مقدمه

مطالعه در زمینه علوم انسانی از قدیم وجود داشته اما مشکل است که دقیقاً این علوم را تعریف و حدود آن‌ها را مشخص کنیم، زیرا هر روزه بر دامنه و وسعت این علوم بر اساس تحقیقات تازه افزوده می‌شود و در عمل به هم می‌آمیزند (کیرک هام، ۱۹۹۰، ص ۲). هر چند دانشمندان مختلف، با توجه به دیدگاه خود این علوم را علوم اخلاقی، علوم فرهنگی، علوم مربوط به روح، علوم مربوط به انسان، علوم دستوری^۱ و علوم اجتماعی نامیده‌اند (فروند، ۱۹۷۳: ۳ و ۴)، اما می‌توان علوم انسانی را علمی دانست که از حد علوم اجتماعی فراتر می‌رود و رفتار و حالات فرد و عوالم برتر از فرد و جامعه را نیز در بر می‌گیرند (کاردان، ۱۳۸۱، ص ۵۹).

فروند (۱۹۷۳: ۳) معتقد است که علوم انسانی می‌تواند شامل علمی چون اقتصاد، جامعه‌شناسی، انسان‌شناسی، جغرافیا، قوم‌شناسی، زبان‌شناسی، تاریخ، دانش آموزش و پرورش، سیاست، باستان‌شناسی و... باشد (همچنین در این زمینه مراجعه کنید به سایره، ۲۰۰۷؛ و کلین، ۲۰۰۵). از دیدگاه روش‌شناختی (روش علوم طبیعی)، علوم انسانی دستاورد قرن ۱۹ است؛ یعنی زمانی که دانشمندان بعضی از این علوم همانند جامعه‌شناسان و روان‌شناسان کوشیدند روش علوم طبیعی را در پژوهش‌های خود به کار برند (فروند، ۱۹۷۳، صص ۵۹ و ۶۰).

پس از فراز و فرودهایی که علوم انسانی پشت سر گذاشته‌اند، امروزه اهمیت ویژه‌ای یافته‌اند؛ زیرا کشورها دریافته‌اند که داشتن منابع طبیعی و ثروت برای جامعه پیشرفته، صنعتی و مبتنی بر عدالت و نظم هرچند لازم است، اما کافی نیست و آنچه در حقیقت سرمایه پایدار هر جامعه را تشکیل می‌دهد، افراد و سرمایه انسانی آن است که از لحاظ فکری، ک عاطفی و اجتماعی تربیت^۲ شده باشند (فروند، ۱۹۷۳، ص ۶۰).

بر همین اساس توسعه علوم مربوط به انسان نیز اهمیت ویژه‌ای می‌یابد زیرا با توسعه این علوم، هدف مذکور بهتر تحقق می‌یابد. علوم تربیتی نیز علمی هستند که مبحث اصلی آنها انسان است زیرا همانگونه که بسیاری از صاحب‌نظران این عرصه گفته‌اند، هدف اصلی تربیت، رشد و شکوفایی تمام تواناییها و استعدادهای «انسان» است (أتو، ۱۹۵۰؛ رویسینگ، ۱۹۹۱؛ مندیراتا، ۲۰۰۲؛ شریعتمداری، ۱۳۸۴؛ و نقیب زاده، ۱۳۸۲)، و لاجرم علمی که به این موضوع می‌پردازد می‌بایست هدف مهم مذکور را سرلوحه‌ی خود قرار دهند. بر همین مبنا گفته شده است که فلسفه‌ی تعلیم و تربیت (یکی از میان‌رشته‌های علوم انسانی) به معنای اعم یعنی

1. Normative Sciences

2. Education

پرسشهای بنیادی در مورد انسان و سرنوشت او (نقیب‌زاده، ۱۳۸۲). بر این اساس، علوم تربیتی یعنی علوم رشد و شکوفایی تمامی تواناییها و استعدادهای انسانی. علوم تربیتی با میان‌رشته‌های مختلف خود به اجزای مختلف آموزش (همانند هدف، برنامه، روش، معلم، دانش‌آموز، و ...) می‌پردازند تا بتوانند رسالت مهم مذکور را محقق سازند. هر چند باید گفت که تحقق رسالت مذکور (رشد و شکوفایی تمامی تواناییها و استعدادهای انسان) امری بس دشوار و پیچیده است؛ به همین منظور برخی از مراجع تعلیم و تربیت به یکی از استعدادها و تواناییها اکتفا میکنند که اغلب نیز توانایی و استعداد ذهنی است.

با وجود این، در میان علوم انسانی، علوم تربیتی^۱ و توسعه آن جایگاه و اهمیت ویژه-ای دارند زیرا اکثر کشورها پی برده اند که وجود سرمایه‌های انسانی شایسته، تنها از طریق تربیت امکان پذیر است (فروند، ۱۹۷۳، ص ۶۱). سینگ (۱۹۹۱) معتقد است در قرن بیست و یک، تعلیم و تربیت نقش اساسی در ساختن جامعه دارد و این نقش باید بر انسان و رشد همه جانبه او متمرکز شود. مینداراتا (۲۰۰۲، ص ۹۰۳) موافق با این قول، تربیت را هر فرایند رسمی و غیررسمی که به رشد تمام توانایی‌های انسان کمک می‌کند، تعریف کرده است. تعریف تربیت به تغییر مطلوب در رفتار همه جانبه آدمی (شکوهی، ۱۳۷۸؛ کاردان، ۱۳۸۰؛ و شریعتمداری، ۱۳۸۱) نیز در بر گیرنده همین موضوع، یعنی رشد همه جانبه رفتار انسان است. بنابراین علوم تربیتی، علومی هستند که به تغییر مطلوب در رفتار همه جانبه آدمی می‌پردازند (کاردان، ۱۳۸۰).

علوم تربیتی از لحاظ تاریخی و فلسفی، قدمتی طولانی دارد ولی به عنوان علمی که از روش‌های مشاهده و آزمایش در تحقیقات خود استفاده می‌کند، یک قرن سابقه دارد. در کشور ما نیز سابقه‌ی این علوم از لحاظ مفهوم و مصداق به سال ۱۲۹۸ ه.ش، یعنی زمان تاسیس نخستین نهاد تربیت معلم به سبک جدید (دارالمعلمین مرکزی) بر می‌گردد (کاردان، ۱۳۸۰، ص ۱).

بیان مساله

علوم تربیتی که در زمره‌ی علوم انسانی به شمار می‌آید، امروزه به رشته‌ها و شاخه‌های متعددی تقسیم شده است که برخی از آنها عبارتند از: فلسفه‌ی آموزش و پرورش، تاریخ آموزش و پرورش، آموزش و پرورش تطبیقی، آموزش و پرورش پیش دبستانی، آموزش و پرورش دبستانی، روش تحقیق در آموزش و پرورش، روان‌شناسی تربیتی، راهنمایی و مشاوره، مدیریت

آموزشی، برنامه ریزی آموزشی، برنامه ریزی درسی و... در کشور ما این رشته و گرایشها به سه مجموعه‌ی علوم تربیتی^۱، علوم تربیتی^۲ و علوم تربیتی^۳ طبقه بندی شده‌اند. آن چه در این پژوهش مورد نظر بوده است، علوم تربیتی^۳ شامل آموزش و پرورش پیش دبستانی، آموزش و پرورش دبستانی و آموزش و پرورش تطبیقی می‌باشد که از سال ۱۳۸۲ به عنوان یک رشته دانشگاهی در مقطع کارشناسی ارشد، مستقل شد.

آموزش و پرورش پیش دبستانی^۱ و دبستانی^۲، به چگونگی تربیت کودکان سنین قبل و حین دبستان می‌پردازد. سنین ذکر شده برای این دو دوره متعدد و متفاوت است (کول، ۱۹۹۱)، و به علت اهمیت تربیت در این دوران، دانشمندان زیادی در این زمینه اظهار نظر کرده اند (مفیدی، ۱۳۷۲، ص ۵). اتو (۱۹۵۰) کودکان پیش دبستانی را به چهار گروه تقسیم می‌کند: از تولد تا سه سالگی، سه سالگی، چهار تا شش سالگی و شش سالگی. کول (۱۹۹۱) نیز در برنامه‌ای که برای کودکان پیش دبستانی طراحی می‌کند، آن‌ها را از سه تا شش سال در نظر می‌گیرد. در سال‌های گذشته، بسیاری از مطالعات در زمینه کودکان در دانشکده‌های علوم تربیتی و دیگر موسسات مرتبط انجام شده است. این مطالعات به مسایل زیادی می‌پردازند. یکی از مسایل بسیار مهم، آماده ساختن مریان برای مدارس ابتدایی است (ملارد و هاگت، ۱۹۵۳، ص ۱۸). آموزش و پرورش تطبیقی^۳ نیز به مطالعه پدیده‌های موجود در نظام‌های آموزش و پرورش جهان می‌پردازد (هوزن، تورستن و پسلتوایت، ۱۹۸۸، ص ۵۶۳)، و هدف مهم آن اصلاح و بهبود نظام آموزش و پرورش است. مطالعات تطبیقی به روش علمی در زمینه‌ی آموزش و پرورش عمر چندانی ندارد و سابقه آن به اوایل قرن نوزدهم برمی‌گردد (آقازاده، ۱۳۸۱، ص ۲۱). این قلمرو دانش به دنبال اهدافی است که برخی از آن‌ها عبارتند از: کسب دانستیهای فراوان تر در جریان تعلیم و تربیت، اصلاحات و تجدید نظر به منظور پیشرفت برنامه ریزی، اصلاحات درباره روش‌های تربیتی و افزایش گرایشهای مطلوب بین‌المللی (الماسی، ۱۳۷۹، ص ۲۳).

در مباحث قبل (ضرورت توجه به سرمایه‌های انسانی و تربیت این سرمایه‌ها)، تا حدودی به اهمیت و ضرورت علوم تربیتی و توسعه آن‌ها پی بردیم. این موضوع وقتی با اهمیت تر می‌شود که بدانیم هنوز بسیاری از دانشگاه‌ها، در توسعه آموزش این علوم با مشکل روبه رو هستند. یونسکو در گزارش خود در همین زمینه هشدار می‌دهد که هر چند کشورهای در

1. Preschool Education
2. Elementary Education
3. Comparative Education

حال توسعه تلاش‌های فراوانی به منظور بهبود برنامه‌های درسی خود انجام داده‌اند، اما هنوز چالش‌های فراوانی در توسعه و بهبود این آموزش‌ها وجود دارد که بعضی مربوط به طراحی آنها در دانشگاه‌ها و مراکز علمی است. از این نمونه می‌توان به برنامه‌ریزی درسی، طراحی مواد آموزشی، آماده‌سازی مربیان و... اشاره کرد (یونسکو، ۱۹۹۲، ص ۶۴).

علاوه بر مطالب مذکور، مدیران و برنامه‌ریزان چه در سطح کلان و چه در سطح خرد می‌توانند از نتایج پژوهش حاضر در تصمیم‌گیریها و برنامه‌ریزیهای خود استفاده کنند. بنابراین پرداختن به چالش‌های توسعه علوم تربیتی به عنوان یکی از علوم انسانی دارای اهمیت فراوانی است؛ امری که این پژوهش به دنبال آن بوده است. بر اساس این، سوال اصلی اینگونه مطرح می‌شود که «چالش‌های توسعه رشته علوم تربیتی ۳ (آموزش و پرورش پیش دبستانی، دبستانی و تطبیقی) به عنوان یکی از علوم انسانی در کشور ما کدامند»؟

اهداف پژوهش

هدف اصلی این تحقیق، بررسی و تعیین چالش‌های توسعه رشته علوم تربیتی ۳ (آموزش و پرورش پیش دبستانی، دبستانی، دبستانی و تطبیقی) به عنوان یکی از علوم انسانی در کشور می‌باشد. اهداف جریبی نیز عبارتند از: ۱- بررسی و تعیین چالش‌های اقتصادی توسعه رشته علوم تربیتی ۳ به عنوان یکی از علوم انسانی به منظور معرفی این چالش‌ها و کمک جهت رفع آنها. ۲- بررسی و تعیین چالش‌های فرهنگی - اجتماعی توسعه رشته علوم تربیتی ۳ به عنوان یکی از علوم انسانی به منظور معرفی این چالش‌ها و کمک جهت رفع آنها. ۳- بررسی و تعیین چالش‌های آموزشی توسعه رشته علوم تربیتی ۳ به عنوان یکی از علوم انسانی به منظور معرفی این چالش‌ها و کمک جهت رفع آنها.

سوال‌های پژوهش

سوال اصلی: چالش‌های توسعه رشته علوم تربیتی ۳ (آموزش و پرورش پیش دبستانی، دبستانی و تطبیقی) به عنوان یکی از علوم انسانی در کشور ما کدامند؟ به منظور پاسخگویی به سوال مذکور، سوالهای ذیل طرح شده است: ۱- چالش‌های اقتصادی توسعه رشته علوم تربیتی ۳ به عنوان یکی از علوم انسانی در کشور ما کدامند؟ ۲- چالش‌های فرهنگی - اجتماعی توسعه رشته علوم تربیتی ۳ به عنوان یکی از علوم انسانی در کشور ما کدامند؟ ۳- چالش‌های آموزشی توسعه رشته علوم تربیتی ۳ به عنوان یکی از علوم انسانی در کشور ما

کدامند؟

روش شناسی پژوهش

تحقیق حاضر از نوع تحقیقات زمینه‌یابی (با استفاده از ابزار پرسشنامه) است. در روشهای زمینه‌یابی، برای جمع‌آوری اطلاعات از کلیه‌ی آزمودنیهای یک نمونه، از ابزار جمع‌آوری اطلاعات استفاده میشود (دلاور، ۱۳۷۸، ص ۱۱۷ و ۱۱۸). جامعه‌ آماری این پژوهش عبارت است از کلیه‌ دانشجویانی که در این رشته مشغول به تحصیل بوده‌اند. حجم نمونه برابر است با ۴۳ نفر از دانشجویان دانشگاه‌های تهران که در رشته‌های سه‌گانه‌ی مذکور در سطح تحصیلات تکمیلی دانشجو پذیرش میکنند. نمونه نیز از طریق نمونه‌گیری در دسترس انتخاب شده‌اند. نمونه‌گیری در دسترس آنگونه نمونه‌گیری است که محقق از نمونه‌های موجود و قابل یافت خود استفاده میکند؛ مثلاً زمانی که یک مشاور با همه‌ی دانش‌آموزانی که به دیدن او می‌آیند مصاحبه میکند، از این روش استفاده کرده است (دلاور، ۱۳۷۸، ص ۱۱۱). در پژوهش حاضر نیز به علت عدم دسترسی به همه‌ی افراد نمونه، از این روش استفاده شده است. در پژوهش حاضر به منظور تعیین و شناسایی چالش‌های توسعه‌ رشته‌ علوم تربیتی ۳ و کسب داده‌های عینی از آن‌ها، از روش نظرخواهی استفاده شده است. ابزار اندازه‌گیری نیز پرسشنامه‌ی محقق ساخته در مقیاس لیکرت بوده که در آن سعی شده است نکات مهم و کلیدی در این زمینه استخراج گردد: (جدول شماره ۱). به منظور تعیین چالش‌های توسعه‌ رشته‌ علوم تربیتی ۳، کتب، مقالات و پرسشنامه‌های موجود مورد بررسی قرار گرفت و در نهایت، پرسشنامه‌ استفاده شده از جهت توجه به داده‌های عینی مناسب تشخیص داده شد. در اجرای مقدماتی بر روی تعدادی از افراد نمونه، با استفاده از آلفای کرانباخ، ضریب اعتبار ۹۵ درصد بدست آمد که بیانگر قابلیت اعتماد بالای این آزمون می‌باشد. روایی آزمون نیز با استفاده از نظرات کارشناسان این رشته مورد بررسی قرار گرفت که روایی محتوایی آزمون، قابل قبول واقع شد. برای پاسخگویی به سوال‌های تحقیق، تجزیه و تحلیل داده‌های بدست آمده نیز از روش‌های آماری توصیفی شامل میانگین و انحراف معیار، و آمار استنباطی نیز آزمون t تک نمونه‌ای و جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم افزار SPSS استفاده شده است.

فصلنامه علمی-پژوهشی

۱۲۲

دوره سوم
شماره ۴
پاییز ۱۳۹۰

جدول شماره ۱: شرح مولفه‌ها و اطلاعات مربوط به آن‌ها

موضوعات مربوط به هر مولفه	مولفه مربوطه
وجود فرصت محدود اقتصادی جهت پژوهش-آشنایی محدود مسولان اقتصادی با این رشته-آماده نبودن بستر اقتصادی جامعه-سیاست‌های بین المللی در زمینه اقتصادی-فرصت‌های محدود اشتغال بخش‌های دولتی و خصوصی برای فارغ‌التحصیلان-توجه کم به رشته در برنامه ریزی‌های اقتصادی و ناشناخته بودن رشته در اقتصاد کشور.	اقتصادی
آشنایی کم متخصصان دیگر رشته‌ها با این رشته -تلاش محدود در معرفی رشته-تاثیر محدود در مسایل اجتماعی-بومی نبودن-آشنایی کم مسولان فرهنگی با رشته-احساس نیاز کمتر جامعه نسبت به بقیه رشته‌ها-بروکراسی اداری-تاثیر تصمیمات بین المللی در زمینه اجتماعی و آشنایی محدود عامه مردم.	فرهنگی -اجتماعی
برنامه‌های درسی مصوب-کمبود استاد و پژوهشگر-شناخته نشدن رشته در مجامع علمی-توجه کمتر به گرایش‌های بین رشته ای-کمبود فضا وامکانات-کمبود شرایط پژوهش-کمبود بورسیه و فرصت مطالعاتی-کمبود سمینار، کنفرانس و جلسات-توجه کم وزارت آموزش و پرورش-تلاش محدود اساتید-تلاش محدود دانشجویان-تاثیر سیاست‌های بین المللی و کمبود موسسه‌های علمی و پژوهشی.	آموزشی

یافته‌های پژوهش

سوال اول پژوهش این بود که چالش‌های اقتصادی توسعه رشته علوم تربیتی ۳ به عنوان یکی از علوم انسانی در کشور ما کدامند؟ در راستای بررسی این سوال پژوهش، نظرات دانشجویان نسبت به موضوعات جمع‌آوری، و در جدول شماره ۲ مشخص گردیده است.

جدول شماره ۲: نمرات دانشجویان در زمینه چالش‌های اقتصادی

افراد	نمرات	میانگین	افراد	نمرات	میانگین
۱	۳۵,۰۰	۴,۳۸	۲۳	۱۷,۰۰	۲,۱۳
۲	۲۰,۰۰	۲,۵۰	۲۴	۳۳,۰۰	۴,۱۳
۳	۲۹,۰۰	۳,۶۳	۲۵	۲۰,۰۰	۲,۵۰
۴	۳۴,۰۰	۴,۲۵	۲۶	۳۵,۰۰	۴,۳۸
۵	۳۴,۰۰	۴,۲۵	۲۷	۳۲,۰۰	۴,۰۰
۶	۳۸,۰۰	۴,۷۵	۲۸	۳۲,۰۰	۴,۰۰
۷	۱۹,۰۰	۲,۳۸	۲۹	۱۴,۰۰	۱,۷۵
۸	۳۵,۰۰	۴,۳۸	۳۰	۸,۰۰	۱,۰۰
۹	۳۵,۰۰	۴,۳۸	۳۱	۴۰,۰۰	۵,۰۰
۱۰	۳۷,۰۰	۴,۶۳	۳۲	۲۰,۰۰	۲,۵۰
۱۱	۳۸,۰۰	۴,۷۵	۳۳	۳۶,۰۰	۴,۵۰
۱۲	۳۷,۰۰	۴,۶۳	۳۴	۴۰,۰۰	۵,۰۰
۱۳	۲۱,۰۰	۲,۶۳	۳۵	۲۲,۰۰	۲,۷۵
۱۴	۳۶,۰۰	۴,۵۰	۳۶	۳۱,۰۰	۳,۸۸
۱۵	۳۹,۰۰	۴,۸۸	۳۷	۲۰,۰۰	۲,۵۰
۱۶	۳۶,۰۰	۴,۵۰	۳۸	۳۹,۰۰	۴,۸۸
۱۷	۳۶,۰۰	۴,۵۰	۳۹	۲۷,۰۰	۳,۳۸
۱۸	۳۳,۰۰	۴,۱۳	۴۰	۳۲,۰۰	۴,۰۰
۱۹	۲۹,۰۰	۳,۶۳	۴۱	۲۹,۰۰	۳,۶۳
۲۰	۳۹,۰۰	۴,۸۸	۴۲	۳۸,۰۰	۴,۷۵
۲۱	۴۰,۰۰	۵,۰۰	۴۳	۲۱,۰۰	۲,۶۳
۲۲	۲۳,۰۰	۲,۸۸			

فصلنامه علمی-پژوهشی

۱۲۳

بررسی چالش‌های توسعه علوم انسانی...

برای پاسخگویی به سوال اول، از t تک نمونه‌ای بین میانگین کل افراد و میانگین فرضی و معیار ۳ استفاده شده است. جدول ۳ و ۴.

جدول شماره ۳: میانگین نمرات اقتصادی، انحراف استاندارد و خطای استاندارد میانگین

خطای استاندارد میانگین	انحراف استاندارد	میانگین	تعداد
۱,۳۴	۸,۴۲	۳۰,۴۸	۴۳

جدول شماره ۴: آزمون t تک نمونه‌ای برای سوال اول

اختلاف میانگین	T	مقدار خطا	درجه آزادی
۶,۴۸	۴,۸۰	۰,۰۵	۳۸

نتایج جدول نشان می‌دهد که T بدست آمده بزرگ تر از T جدول می‌باشد، بنابراین بین میانگین کل افراد و میانگین مفروض رابطه معنی داری وجود دارد؛ به عبارت دیگر دانشجویان اعلام کرده اند که چالش‌های اقتصادی مطرح شده در پرسشنامه، مانعی در جهت توسعه رشته علوم تربیتی ۳ به عنوان یکی از علوم انسانی در کشور ما می‌باشند. این چالش‌ها عبارتند از: وجود فرصت محدود اقتصادی جهت پژوهش؛ آشنایی محدود مسوولان اقتصادی با این رشته؛ آماده نبودن بستر اقتصادی جامعه؛ سیاست‌های بین المللی در زمینه اقتصادی؛ فرصت‌های محدود اشتغال بخش‌های دولتی و خصوصی برای فارغ التحصیلان؛ توجه کم به رشته در برنامه ریزیهای اقتصادی و ناشناخته بودن رشته در اقتصاد کشور.

سوال دوم پژوهش این بود که چالش‌های فرهنگی - اجتماعی توسعه رشته علوم تربیتی ۳ به عنوان یکی از علوم انسانی در کشور ما کدامند؟ در راستای بررسی این سوال پژوهش، نظرات دانشجویان نسبت به موضوعات جمع‌آوری، و در جدول شماره ۵ مشخص گردیده است.

فصلنامه علمی-پژوهشی

۱۲۴

دوره سوم
شماره ۴
پاییز ۱۳۹۰

جدول شماره ۵: نمرات دانشجویان در زمینه چالشهای فرهنگی - اجتماعی

افراد	نمرات	میانگین	افراد	نمرات	میانگین
۱	۳۴,۰۰	۴,۳۸	۲۳	۳۸,۰۰	۲,۱۳
۲	۳۵,۰۰	۲,۵۰	۲۴	۴۱,۰۰	۴,۱۳
۳	۳۹,۰۰	۳,۶۳	۲۵	۲۵,۰۰	۲,۵۰
۴	۴۵,۰۰	۴,۲۵	۲۶	۴۶,۰۰	۴,۳۸
۵	۳۵,۰۰	۴,۲۵	۲۷	۴۰,۰۰	۴,۰۰
۶	۴۸,۰۰	۴,۷۵	۲۸	۳۹,۰۰	۴,۰۰
۷	۲۵,۰۰	۲,۳۸	۲۹	۱۷,۰۰	۱,۷۵
۸	۴۰,۰۰	۴,۳۸	۳۰	۶۲,۰۰	۱,۰۰
۹	۳۹,۰۰	۴,۳۸	۳۱	۷۳,۰۰	۵,۰۰
۱۰	۳۹,۰۰	۴,۶۳	۳۲	۲۵,۰۰	۲,۵۰
۱۱	۴۱,۰۰	۴,۷۵	۳۳	۴۲,۰۰	۴,۵۰
۱۲	۴۲,۰۰	۴,۶۳	۳۴	۴۹,۰۰	۵,۰۰
۱۳	۲۴,۰۰	۲,۶۳	۳۵	۲۵,۰۰	۲,۷۵
۱۴	۳۷,۰۰	۴,۵۰	۳۶	۳۰,۰۰	۳,۸۸
۱۵	۴۹,۰۰	۴,۸۸	۳۷	۲۹,۰۰	۲,۵۰
۱۶	۳۹,۰۰	۴,۵۰	۳۸	۴۵,۰۰	۴,۸۸
۱۷	۴۰,۰۰	۴,۵۰	۳۹	۱۰,۰۰	۳,۳۸
۱۸	۴۴,۰۰	۴,۱۳	۴۰	۳۹,۰۰	۲,۱۳
۱۹	۳۷,۰۰	۳,۶۳	۴۱	۲۵,۰۰	۴,۱۳
۲۰	۴۶,۰۰	۴,۸۸	۴۲	۴۱,۰۰	۲,۵۰
۲۱	۴۵,۰۰	۵,۰۰	۴۳	۳۹,۰۰	۴,۳۸
۲۲	۲۰,۰۰	۲,۸۸			

فصلنامه علمی-پژوهشی

۱۲۵

بررسی چالش‌های
توسعه علوم انسانی...

برای پاسخگویی به سوال دوم، از t تک نمونه‌ای بین میانگین کل افراد و میانگین فرضی و معیار ۳ استفاده شده است. جدول ۶ و ۷.

جدول شماره ۶: میانگین نمرات فرهنگی - اجتماعی، انحراف استاندارد و خطای استاندارد میانگین

خطای استاندارد میانگین	انحراف استاندارد	میانگین	تعداد
۱,۸۵	۱۱,۶۱	۳۷,۹۲	۴۳

جدول شماره ۷: آزمون t تک نمونه‌ای برای سوال دوم

اختلاف میانگین	T	مقدار خطا	درجه آزادی
۷,۹۲	۴,۲۶	.۰۵	۳۸

نتایج جدول نشان می‌دهد که T بدست آمده بزرگ تر از T جدول می‌باشد، بنابراین بین میانگین کل افراد و میانگین مفروض رابطه‌ی معنی داری وجود دارد؛ به عبارت دیگر دانشجویان اعلام کرده اند که چالشهای فرهنگی - اجتماعی مطرح در پرسشنامه، مانعی در جهت توسعه رشته

علوم تربیتی ۳ به عنوان یکی از علوم انسانی می‌باشند. این چالشها عبارتند از: آشنایی کم متخصصان دیگر رشته‌ها با این رشته؛ تلاش محدود در معرفی رشته؛ تاثیر محدود در مسایل اجتماعی؛ بومی نبودن؛ آشنایی کم مسولان فرهنگی با رشته؛ احساس نیاز کمتر جامعه نسبت به بقیه رشته‌ها؛ بروکراسی اداری؛ تصمیمات بین المللی در زمینه اجتماعی؛ و آشنایی محدود عامه مردم.

سوال سوم پژوهش این بود که چالشهای آموزشی توسعه رشته علوم تربیتی ۳ به عنوان یکی از علوم انسانی در کشور ما کدامند؟ در راستای بررسی این سوال پژوهش، نظرات دانشجویان نسبت به موضوعات جمع آوری، و در جدول شماره ۸ مشخص گردیده است.

جدول شماره ۸: نمرات دانشجویان در زمینه‌ی چالش‌های آموزشی

افراد	نمرات	میانگین	افراد	نمرات	میانگین
۱	۶۴,۰۰	۴,۰۰	۲۳	۸۰,۰۰	۵,۰۰
۲	۴۲,۰۰	۲,۶۳	۲۴	۵۷,۰۰	۳,۵۶
۳	۶۲,۰۰	۳,۸۸	۲۵	۳۵,۰۰	۲,۱۹
۴	۷۱,۰۰	۴,۴۴	۲۶	۴۴,۰۰	۲,۷۵
۵	۵۷,۰۰	۳,۵۶	۲۷	۷۴,۰۰	۴,۶۳
۶	۷۷,۰۰	۴,۸۱	۲۸	۶۲,۰۰	۳,۸۸
۷	۴۲,۰۰	۲,۶۳	۲۹	۳۲,۰۰	۲,۰۰
۸	۶۹,۰۰	۴,۳۱	۳۰	۲۹,۰۰	۱,۸۱
۹	۷۰,۰۰	۴,۳۸	۳۱	۹۶,۰۰	۶,۰۰
۱۰	۲۰,۰۰	۱,۲۵	۳۲	۴۷,۰۰	۲,۹۴
۱۱	۶۲,۰۰	۳,۸۸	۳۳	۶۹,۰۰	۴,۳۱
۱۲	۷۰,۰۰	۴,۳۸	۳۴	۷۲,۰۰	۴,۵۰
۱۳	۷۲,۰۰	۴,۵۰	۳۵	۳۴,۰۰	۲,۱۳
۱۴	۷۱,۰۰	۴,۴۴	۳۶	۷۱,۰۰	۴,۴۴
۱۵	۸۰,۰۰	۵,۰۰	۳۷	۷۴,۰۰	۴,۶۳
۱۶	۶۸,۰۰	۴,۲۵	۳۸	۷۵,۰۰	۴,۶۹
۱۷	۷۱,۰۰	۴,۴۴	۳۹	۱۶,۰۰	۱,۰۰
۱۸	۶۴,۰۰	۴,۰۰	۴۰	۶۲,۰۰	۴,۰۰
۱۹	۷۲,۰۰	۴,۵۰	۴۱	۴۲,۰۰	۲,۶۳
۲۰	۶۴,۰۰	۴,۰۰	۴۲	۷۴,۰۰	۴,۶۳
۲۱	۷۵,۰۰	۴,۶۹	۴۳	۶۴,۰۰	۴,۰۰
۲۲	۳۲,۰۰	۲,۰۰			

برای پاسخگویی به سوال سوم، از t تک نمونه‌ای بین میانگین کل افراد و میانگین فرضی و معیار ۳ استفاده شده است. جدول ۹ و ۱۰.

فصلنامه علمی-پژوهشی

۱۲۶

دوره سوم
شماره ۴
پاییز ۱۳۹۰

جدول شماره ۹: میانگین نمرات آموزشی، انحراف استاندارد و خطای استاندارد میانگین

خطای استاندارد میانگین	انحراف استاندارد	میانگین	تعداد
۲.۹۷	۱۸	۶۰.۰۵	۴۳

جدول شماره ۱۰: آزمون t تک نمونه‌ای برای سوال سوم

اختلاف میانگین	T	مقدار خطا	درجه آزادی
۱۲.۰۵	۴.۰۵	.۰۵	۳۸

نتایج جدول نشان می‌دهد که T بدست آمده بزرگ تر از T جدول می‌باشد، بنابراین بین میانگین کل افراد و میانگین مفروض رابطه‌ی معنیداری وجود دارد؛ به عبارت دیگر دانشجویان اعلام کرده‌اند که چالش‌های آموزشی مذکور در پرسشنامه، مانعی در جهت توسعه رشته علوم تربیتی ۳ به عنوان یکی از علوم انسانی می‌باشند. این چالش‌ها عبارتند از: مناسب نبودن برنامه‌های درسی مصوب با رشته؛ کمبود استاد و پژوهشگر؛ شناخته نشدن رشته در مجامع علمی؛ توجه کمتر به گرایش‌های بین رشته‌ای در نظام آموزشی؛ کمبود فضا و امکانات؛ کمبود شرایط پژوهش؛ کمبود بورسیه و فرصت مطالعاتی؛ کمبود سمینار؛ کنفرانس و جلسات؛ توجه کم وزارت آموزش و پرورش به این رشته؛ تلاش محدود اساتید؛ تلاش محدود دانشجویان؛ سیاست‌های بین المللی در زمینه‌ی آموزشی؛ و کمبود موسسه‌های علمی و پژوهشی.

جمع‌بندی

نتایج نشان دادند که چالش‌های اقتصادی، فرهنگی - اجتماعی و آموزشی موانعی در توسعه‌ی رشته‌ی علوم تربیتی ۳ (آموزش و پرورش پیش دبستانی، دبستانی و تطبیقی) به عنوان یکی از علوم انسانی می‌باشند. این چالش‌ها عبارتند از:

الف) چالش‌های اقتصادی: وجود فرصت محدود اقتصادی جهت پژوهش؛ آشنایی محدود مسوولان اقتصادی با این رشته؛ آماده نبودن بستر اقتصادی جامعه؛ سیاست‌های بین‌المللی در زمینه‌ی اقتصادی؛ فرصت‌های محدود اشتغال بخش‌های دولتی و خصوصی برای فارغ التحصیلان؛ توجه کم به رشته در برنامه‌ریزی‌های اقتصادی؛ و ناشناخته بودن رشته در اقتصاد کشور.

ب) چالش‌های فرهنگی - اجتماعی: آشنایی کم متخصصان دیگر رشته‌ها با این رشته؛ تلاش محدود در معرفی رشته؛ تاثیر محدود در مسایل اجتماعی؛ بومی نبودن؛ آشنایی کم مسوولان فرهنگی با رشته؛ احساس نیاز کمتر جامعه نسبت به بقیه رشته‌ها؛ بروکراسی اداری؛ تصمیمات بین المللی در زمینه‌ی اجتماعی؛ و آشنایی محدود عامه مردم.

ج) چالش‌های آموزشی: مناسب نبودن برنامه‌های درسی مصوب با رشته؛ کمبود استاد و پژوهشگر؛ شناخته نشدن رشته در مجامع علمی؛ توجه کمتر به گرایشهای بین‌رشته‌ای در نظام آموزشی؛ کمبود فضا و امکانات؛ کمبود شرایط پژوهش؛ کمبود بورسیه و فرصت مطالعاتی؛ کمبود سمینار، کنفرانس و جلسات؛ توجه کم وزارت آموزش و پرورش به این رشته؛ تلاش محدود اساتید؛ تلاش محدود دانشجویان؛ سیاست‌های بین‌المللی در زمینه آموزشی؛ و کمبود موسسه‌های علمی و پژوهشی.

در بررسی این چالش‌ها باید گفت که این طبقه بندی - یعنی چالش‌های اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی، و آموزشی - به منظور سهولت بررسی و پژوهش انجام شده است، اما در عمل آن‌ها از یکدیگر جدا نیستند. به عبارت دیگر چالش‌های هر یک از این طبقات، ممکن است در ایجاد چالش‌های طبقه دیگر موثر باشد. همچنین برخی از عوامل مذکور ممکن است چند وجهی باشند و مثلاً هم در گروه اجتماعی و هم آموزشی قرار گیرند. در این زمینه میتوان از بروکرسی اداری مثال زد. اگر این بروکرسی در نظام آموزشی باشد هم میتواند چالشی آموزشی محسوب شود و هم به نوعی اجتماعی.

موضوع دیگر که در بررسی این چالش‌ها باید مدنظر قرار گیرد، ضرورت رفع آن‌ها است. همان گونه که گفته شد، ضرورت سرمایه‌های انسانی امروزه بر همگان آشکار گردیده است. به نتیجه رساندن این سرمایه‌ها، در حیطه فعالیت‌های تربیتی است؛ از این رو توسعه علوم تربیتی به عنوان یکی از علوم انسانی اهمیت و ضرورت ویژه‌ای پیدا می‌کند و رفع چالش‌های توسعه این علوم، امری مهم و حیاتی است.

سخن آخر این که هر چند این پژوهش نهایت سعی خود در کشف چالش‌های یکی از علوم انسانی کرده است، باید گفت که چالش‌های توسعه این علوم منحصر به این موارد نیست. اول اینکه علوم انسانی دارای رشته‌ها و گرایشهای متعدد دیگری نیز هست و در این زمینه باید هم به چالش‌ها و هم به فرصتهای توسعه این رشته‌ها و گرایشها در کشور پرداخت. دوم اینکه علوم تربیتی به عنوان یکی از علوم انسانی دارای رشته‌ها و گرایشهای متعدد دیگری نیز هست و در زمینه‌های چالش‌ها و فرصتهای توسعه آنها نیز باید به مطالعه پرداخت. و سوم اینکه، چالش‌های دیگری نیز ممکن است وجود داشته باشد که می‌تواند به عنوان موضوع پژوهش‌های آتی برای محققین مطرح شود.

منابع

- آقازاده، احمد. (۱۳۸۱). *تاریخ تحول دانش تعلیم و تربیت تطبیقی و بین المللی*. تهران: نسل نیکان.
- الماسی، علی محمد. (۱۳۷۹). *آموزش و پرورش تطبیقی*. تهران: رشد.
- دلاور، علی. (۱۳۷۸). *روش تحقیق در روانشناسی و علوم تربیتی*. چاپ ششم، تهران: ویرایش.
- شریعتمداری، علی. (۱۳۸۱). *اصول و فلسفه‌ی تعلیم و تربیت*. تهران: امیرکبیر.
- شکوهی، غلامحسین. (۱۳۷۸). *مبانی و اصول آموزش و پرورش*. تهران: آستان قدس.
- شریعتمداری، علی. (۱۳۸۴). *اصول و فلسفه تعلیم و تربیت*. تهران: امیرکبیر، چاپ بیست و هفتم.
- فروند، ژولین. (۱۹۷۳). *نظریه‌های مربوط به علوم انسانی*. ترجمه کاردان، علیمحمد. (۱۳۷۲). تهران: مرکز نشر دانشگاهی.
- کاردان، علیمحمد. (۱۳۸۱). *بررسی اجمالی ضرورت آموزش علوم انسانی و وضع کنونی آن در ایران*. نشریه نامه فرهنگستان، شماره ۱۸.
- کاردان، علیمحمد (جمعی از نویسندگان، زیر نظر کاردان). (۱۳۸۰). *علوم تربیتی، ماهیت و قلمرو آن*. تهران: سمت.
- کول، ونیتا. (۱۹۹۱). *برنامه آموزش و پرورش در دوره پیش از دبستان*. ترجمه دکتر فرخنده مفیدی، تهران: سمت.
- مفیدی، فرخنده. (۱۳۷۲). *آموزش و پرورش پیش دبستانی و دبستانی*. تهران: دانشگاه پیام نور.
- نقیب زاده، میر عبدالحسین. (۱۳۸۲). *نگاهی به فلسفه آموزش و پرورش*. تهران: طهوری.
- Husen, Torsten & Postlethwaite, T. Neville. (1988). *the International Encyclopedia of Education*. Oxford: Pergamon Press.
- Kirkham, Sandi. (1990). *How to Find Information in the Humanities*. London: Library Association Publishing Limited.
- Klein, Julie Thompson. (2005). *Humanities, culture, and interdisciplinarity: the changing American academy*. Albany: State University of New York.
- Mehndirata, Mamta. (2002). *Dictionary of Education* New Delhi: K.S Paperbacks Publisher.
- Millard, C. V & Huggett, Albert. (1953). *an Introduction to Elementary Education*. New York: MC Grow-Hill Book Company.
- Otto, J, Henry. (1950). *Principle of Elementary Education*. New York: Pinehart & INC Publisher.
- Roy-Singh, Raja. (1991). *Education for the Twenty-First Century Asia-Pacific Perspectives*. Bangkok: UNESCO Principal Regional Office for Asia and the Pacific.
- Sayre, M. Henry. (2007). *The humanities: culture, continuity & change*. Texas: University of Texas press.
- UNESCO. (1992). *Education in Asia and Pacific*. Bangkok : Unesco, Number 26.

